

PROJEKT BEZBARIÉROVÁ OLOMOUC - VÝCHODISKA, STRATEGIE A VÝVOJ

Miroslav Pilát

Anotace:

Příspěvek si klade za cíl seznámit čtenáře s ojedinělým projektem Bezbariérová Olomouc. Jeho nosnou myšlenkou je zpřístupňování města Olomouce, služeb, a vzdělání, kultury, zaměstnání, sportu i veřejného života všem jeho obyvatelům, zejména těm skupinám občanů, které z různých důvodů potřebují větší pozornost ze strany společnosti.

Klíčová slova:

Bezbariérová Olomouc, bariéry – architektonické, technické, informační a komunikační, osoba se zdravotním postižením, legislativa, zákon o sociálních službách, politická reprezentace.

Project Olomouc without Barriers – Its Starting Points, Strategies and Development

Annotation:

The aim of this paper is to inform readers about a unique project called Olomouc without Barriers. Its main idea is making the City of Olomouc (services, education, culture, employment, sports, public life) accessible to all its inhabitants, especially to the groups of citizens who, for various reasons, need more attention of the society.

Key words:

Olomouc without Barriers, barriers – architectural, technological, informational and communication, handicapped person, legislation, Act on Social Services, political representation

Statutární město Olomouc již šestým rokem realizuje ojedinělý projekt s názvem Bezbariérová Olomouc. Jeho hlavní myšlenkou je zpřístupňování města, služeb, vzdělání, kultury, zaměstnání, sportu i veřejného života všem jeho oby-

vatelům, zejména těm skupinám občanů, které z důvodu handicapu – tělesného, smyslového či mentálního – potřebují větší pozornost ze strany společnosti.

Cílem projektu Bezbariérová Olomouc je vytvořit dlouhodobou koncepci zkvalitňování života zdravotně handicapovaných osob ve městě zaměřenou na:

- odstraňování existujících architektonických a technických bariér ztěžujících běžný život osob s handicapem – v bydlení, dopravě, službách apod.,
- důsledné předcházení vzniku nových bariér,
- předcházení a odstraňování bariér informačních a komunikačních.

Již na začátku naší snahy bylo důležité uvědomit si, že bezbariérovost se netýká pouze osob se zdravotním postižením, ale také například seniorů, rodičů s malými dětmi, osob, jejichž pohyblivost je omezena na přechodnou dobu stavem po úrazech a podobně. Ti všichni mohou mít problémy s přístupem do budov, veřejných institucí, s přístupem a využitím služeb obchodů a restaurací, nabídky kin, divadel a muzeí, veřejné hromadné dopravy, s bezpečným pohybem a orientací ve městě včetně komunikací, označením ulic a budov a přístupem k informacím o činnosti samosprávy. Protože Olomouc je druhou největší památkovou rezervací v České republice a díky sloupu Nejsvětější Trojice je zapísána na seznamu kulturního dědictví UNESCO, snaží se vedení města rovněž vytvořit co nejlepší podmínky pro rozvoj cestovního ruchu. Z toho důvodu se pochopitelně všechny uvedené problémy týkají nejen jeho obyvatel, ale i jeho návštěvníků. Zároveň bylo důležité mít po celou dobu na zřeteli, abychom odstraněním jedné bariéry nevytvořili bariéru pro jinou skupinu občanů.

Přípravou projektu „Bezbariérová Olomouc“ jsme se zabývali téměř dva roky. Vedli jsme obsáhlé diskuze se zástupci organizací hájících zájmy osob se zdravotním postižením, s odborníky, s dotčenými orgány veřejné správy a pracovníky olomouckého magistrátu. Při těchto jednáních jsme dospěli k závěru, že problémy, které se týkají osob se zdravotním postižením, by bylo potřebné se zabývat dlouhodobě a koncepčně.

Čím déle jsme o bariérách v našem městě diskutovali, tím více jsme si uvědomovali, že největším problémem bude překonávání bariér a předsudků, které máme sami v sobě.

V roce 1998 se nám podařilo záměr bezbariérové Olomouce prosadit do volebního programu jedné z politických stran, která úspěšně kandidovala do zastupitelstva, a následně i do programového prohlášení Rady města Olomouce,

což je základní veřejný dokument, kterým se rada města po celé své volební období řídí.

Dříve než jsme začali pracovat na tezi projektu Bezbariérová Olomouc, věnovali jsme značné množství času a práce vytvoření strategie, díky níž se nám podařilo získat politickou podporu pro tento projekt v našem městě. Výchozím bodem naší strategie bylo zodpovězení možná poněkud provokativní otázky: „Proč politické reprezentaci v naší zemi často schází vůle příliš „investovat“ do oblasti poskytování sociálních služeb?“ Pojmem investovat jsme pochopitelně nemysleli pouze investice v oblasti poskytování finančních prostředků. Na základě široké diskuze zúčastněných subjektů jsme dospěli k následujícím odpovědím:

1. Až doposud stávající legislativa v České republice neukládala obcím a městům v oblasti poskytování prakticky žádné povinnosti, ale ani žádná práva. V rámci reformy veřejné správy byly v roce 2003 zřizovatelské povinnosti k zařízením poskytujících sociální služby ze státu převedeny na nově vzniklé územně samosprávné celky – kraje. Obce, které ze zákona měly možnost převzít od státu zařízení poskytující sociální služby, tak v drtivé většině neučinily díky nevyjasněnému financování sociálních služeb.
2. Více než čtrnáct let jsme čekali na moderní legislativní předpis, který by upravoval vztahy a financování sociálních služeb. Do doby přijetí zákona č. 108/2008 Sb. o sociálních službách byl ze zákona v této oblasti garantem stát, obce, které do té doby sociální služby poskytovaly, na jejich provoz doplácely neúměrně hodně ze svých rozpočtů.
3. Obecní zastupitelstva musí v České republice plnit ze zákona řadu povinností v oblasti infrastruktury, dopravní obslužnosti, údržby komunikací, provozování základních škol, fungování obecní policie a podobně, takže poskytování sociálních služeb se může často z jejich pohledu jevit jako druhořadý problém.
4. Problematika sociálních služeb se týká relativně malého počtu občanů.
5. Jedná se, a politici to většinou neradi slyší, o úzkou specifickou skupinu voličů, která se sice společensky angažuje, ale většinou se orientuje na nezávislé kandidátky a ne na klasické politické strany.
6. Osoby se zdravotním postižením tvoří skupinu občanů, která bohužel ani veřejně ani na jednání obecních či krajských zastupitelstev neprosazuje dostatečně razantně své požadavky.
7. Malého procenta politiků se tento problém dotýká profesně, či dokonce osobně.

8. Se vstupem České republiky do EU je pozornost v sociální oblasti upřena na problém chudoby a sociálního vyloučení, poskytování sociálních služeb se stalo předmětem národních politik, takže možnost získávání finančních prostředků z evropských fondů je na jejich provoz výrazně omezena.

Jak jsme již zmínili, zodpovězení výše zmíněné klíčové otázky a aplikaci předchozích odpovědí na místní podmínky bylo pro naši práci zásadní a umožnilo nám vytvořit strategii, díky které se nám při jednání s politiky víceméně dařilo vyhnout „neuralgickým bodům“.

Základní teze projektu Bezbariérová Olomouc, které byly výsledkem širokého konsenzu, vycházejí z předpokladu, že úspěšnost projektu i jeho realizace je závislá na spolupráci celé řady subjektů i jednotlivců. Rada města Olomouce proto v základních tezích projektu schválila pracovní skupinu, ve které se připravují a konzultují jednotlivé kroky a opatření, a koordinátora projektu, u kterého se sbíhají všechny potřebné informace a návrhy.

Potom následovala fáze přetváření tezí do uceleného textu. Vycházeli jsme z průzkumu veřejného mínění, z analýzy potřeb skupin uživatelů služeb a z potřeb jednotlivých občanů se zdravotním postižením. Součástí projektu, který v prosinci 2001 schválila Rada města Olomouce a následně i Zastupitelstvo města Olomouce, je 48 konkrétních opatření. U každého je stanoven termín a zodpovědné subjekty za jejich plnění.

Zástupci nestátních subjektů, hájících zájmy zdravotně handicapovaných občanů, byli požádáni o poskytnutí podkladů pro analýzu současných architektonických a technických bariér ve městě se stanovením priorit při jejich odstraňování.

Se žádostí o spolupráci jsme oslovili zástupce odborů magistrátu (odbor školství, odbor investic, odbor dopravy, odbor stavební a odbor vnějších vztahů a informací) a také zástupce dalších organizací a institucí, kterých se problematika dotýká (např. Úřad práce Olomouc, Fakultní nemocnice Olomouc, Univerzita Palackého Olomouc, České dráhy, Dopravní podnik města Olomouce).

Pro zjišťování potřeb ze strany veřejnosti jsme použili následující metodu.

Veřejnost byla s projektem Bezbariérová Olomouc seznámena prostřednictvím článku o Bezbariérové Olomouci v Radničních listech. Zároveň jsme občany vyzvali k vyplnění připojených anketních listků se záměrem zjistit jejich názory na připravovaný projekt a umožnit jim vyjádření svých názorů, připomínek a podnětů ke zkvalitnění života zdravotně handicapovaných spoluobčanů.

Vzhledem ke zvolené formě distribuce anketních listků, připojenému článku i samotnému tématu, jehož se anketa dotýkala, jsme předpokládali účast mnoha obyvatel Olomouce. Pro vyhodnocení dat jsme použili čárkovací metodu a standardní statistické metody prostého součtu zjištěných dat.

Na zveřejněnou anketu reagovalo celkem 184 respondentů, což bylo pro nás i spolupracující subjekty jistým zklamáním. Domníváme se, že tato skutečnost svědčila o tom, že občané města v tu dobu nebyli na tento způsob komunikace o věcech veřejných zvyklí. Na druhé straně jsme byli přesvědčeni o tom, že se jedná o metodu, která má svůj význam, a doufali jsme, že s tím, jak občané budou získávat zpětnou vazbu o tom, že jejich názory jsou politickou i odbornou reprezentací města vnímány a respektovány a mění se ve viditelná opatření v rámci projektu, zájem o spolupráci poroste. Výraznému posunu v oblasti zapojování veřejnosti do problematiky plánování sociálních služeb na území města Olomouce došlo díky již miněné metodě komunitního plánování sociálních služeb.

Odpovídaly zejména ženy (69 %) a respondenti v produktivním věku (61 %). Pouze 24 % respondentů se označilo za zdravotně handicapovaného občana, dalších 7 % respondentů uvedlo, že některý člen jejich rodiny je zdravotně handicapovaný.

V anketě jsme se dotazovali na názory veřejnosti na samotný projekt Bezbariérová Olomouc a na roli samosprávy v tomto projektu. Zajímalo nás, nejen zda v poslední době zaregistrovali nové bezbariérové úpravy ve městě, ale také které současné architektonické a technické bariéry by bylo vhodné odstranit.

Zpracované výsledky ankety potvrdily zejména náš, již v základních tezích projektu uváděný předpoklad, že bezbariérové úpravy se netýkají pouze zdravotně handicapovaných osob, ale i dalších skupin obyvatel. Mezi respondenty, kteří velmi podrobně a konkrétně navrhovali úpravy současných bariér, byli i rodiče malých dětí – například matka dvojčat na kočárku a senioři nad 65 let, kteří jako svůj handicap uváděli vysoký věk. Celkově jsme zjistili vysokou míru souhlasu respondentů (97,6 %) s názorem, že město bez bariér pomůže zkvalitnit život i jiným občanům.

Respondenti obecně souhlasili (92,9 %) s názorem, že jedním z úkolů samosprávy je podílet se na vytváření podmínek pro zkvalitňování života zdravotně handicapovaných spoluobčanů.

Více než polovina respondentů zaregistrovala, že v Olomouci bylo v poslední době provedeno mnoho úprav zkvalitňujících nebo zpříjemňujících život občanů

se zdravotním handicapem. Provedené úpravy zařadili zejména do následujících oblastí:

- přístup do veřejných budov,
- městská doprava,
- stav chodníků a komunikací.

Respondenti měli také možnost uvést návrhy, které konkrétní technické opatření či architektonická úprava by v Olomouci mělo být provedeno nejdříve. V odpovědích převažují požadavky zejména na:

- úpravy stavu chodníků a přechodů (opravy volných dlaždic) a vybudování bezbariérových nájezdů na ně,
- zpřístupnění veřejných budov, úřadů a všech budov magistrátu, zejména obřadní síně v budově radnice,
- rozšíření nejen počtu, ale i tras nízkopodlažních tramvají i autobusů městské dopravy,
- vybudování značených míst pro parkování automobilů zdravotně handicapovaných osob, včetně požadavků na jejich zvýšenou ostrahu městskou policií, případně větší pokutování neukázněných řidičů parkujících na takto označených místech.

Magistrát města Olomouce s ohledem na podklady poskytnuté nestátními subjekty a na výsledky anketního šetření zpracoval analýzu současných bariér a navrhl opatření, ve kterých je zpracován systematický postup při odstraňování současných bariér a předcházení vzniku nových, rozepsaný do jednotlivých oblastí včetně stanovení priorit a časového harmonogramu.

V analýze současných bariér byly zmapovány bariéry zejména v oblasti:

- komunikací a dopravy,
- vytváření rovného přístupu ke službám,
- zdravotnictví,
- bydlení,
- zpřístupňování informací.

Hlavním dopravcem v Olomouci je Dopravní podnik města Olomouce, který má vypracovanou vlastní koncepci nazvanou Bezbariérová doprava.

Dopravní podnik započal s odstraňováním bariér pro zdravotně handicapované již v roce 1993, kdy na lince Bariéra začaly jezdit autobusy se zvedací plošinou pro umožnění nástupu vozíčkáři. V lednu 2000 se dopravní podnik stal prvním dopravcem v České republice, který obsadil celou tramvajovou linku

nízkopodlažními vozidly. Je jedním z provozovatelů městské dopravy v České republice, jehož vozový park je kompletně vybavený zvukovými hlásiči, včetně vnějších zvukových hlásičů, umožňujících komunikaci se slabozrakými a nevidomými cestujícími.

V oblasti dopravy v Olomouci v době zpravování projektu zcela chyběla služba taxi pro vozičkáře. V současné době je tato služba nazvaná PONIV zajišťována díky spolupráci dvou nestátních subjektů – Spolku Trend vozičkářů a Charity Olomouc, a to za významné finanční podpory ze strany Statutárního města Olomouce.

Také v oblasti zpřístupňování budov úřadů a institucí se za dobu fungování projektu hodně změnilo. Většina budov úřadů je přístupná osobám na invalidním vozíku, v těchto úřadech je také vybudováno bezbariérové WC.

V Olomouci najdeme obchody včetně obchodních domů a supermarketů, hotely i restaurace, pojišťovny a banky a jiné služby obyvatelům města, které mají vyřešen bezbariérový přístup, stejně tak drtivá většina kulturních zařízení je dnes díky projektu přístupná bez bariér.

V uplynulých letech bylo v Olomouci integrováno několik desítek dětí s různými typy postižení (smyslovým i tělesným), a to jak do mateřských škol, tak do základních škol.

Jedinou školou, o které bylo na začátku projektu možno říci, že je bezbariérová, je v roce 1995 otevřená ZŠ dr. Milady Horákové na Rožňavské ulici. V rámci projektu každoročně provádíme postupně bezbariérové úpravy u dalších vybraných škol.

Již v roce 1998 Sociální program města Olomouce upozorňoval na nedostatky bezbariérových bytů na území města Olomouce. Jako jednu z možností rozšíření fondu bezbariérových bytů navrhoval vytipovávat uvolněné byty v majetku města vhodné pro bezbariérovou úpravu. Tento návrh se však v praxi nedaří naplňovat. Oproti tomu v rámci nové bytové výstavby bylo pro naše spoluobčany s poruchami hybného aparátu vyčleněno osmnáct bezbariérových bytů.

Hovoříme-li o zpřístupňování informací, je třeba rozlišovat dvě kategorie informací:

- první je informování vedení města, odborné i široké veřejnosti o životě a potřebách zdravotně handicapovaných občanů,
- druhou jsou informace pro osoby se zdravotním handicapem a jejich rodiny o činnosti samosprávy, o dostupných službách, technických pomůckách a podobně.

Výsledky projektu jsou patrné na každém kroku. Radnice ve své historické budově zprovoznila dlouho postrádaný výtah, který umožnil vstup do úřadoven i reprezentačních prostor. Díky důslednému uplatňování legislativních požadavků stavebním úřadem a kontrole ze strany veřejnosti jsou nově budované a rekonstruované stavby důsledně bezbariérové. Důležité veřejné budovy jsou osazeny majáčky pro nevidomé, prostory Moravského divadla Olomouc a Moravské filharmonie Olomouc jsou osazeny indukčními smyčkami pro neslyšící, Informační centrum radnice je schopné přijímat žádosti a odesílat informace pomocí psacího telefonu.

Příkladem dalších konkrétních výsledků projektu je:

- postupný nákup nízkopodlažních autobusů,
- zveřejnění jízdních řádů bezbariérových linek,
- rozšíření „Pravidel pro získání veřejné finanční podpory z rozpočtu SmOl“ o oblast bezbariérové úpravy objektů, které nejsou v majetku města,
- bezbariérové úpravy budov školských zařízení,
- vybudování nájezdů ke vchodům budovy magistrálu na ulici Hálkova,
- zavedení loga bezbariérovosti pro potřeby certifikace služeb – tato loga prozradí, která provozovna služeb (restaurace, ubytovací zařízení) je přístupna zdravotně postiženým,
- zpřístupnění internetových stránek věnovaných projektu na adrese www.olomouc.eu/bbo,
- instalace digitální mapy na internetové stránky projektu, kde je možno získat informace o přístupných objektech,
- vydání publikace „Olomoucký rádce nejen pro osoby se zdravotním postižením“,
- vypracování a podání žádosti z Národního rozvojového programu mobility pro všechny pro rok 2005 – každoročně se městu podaří z tohoto programu získat několikamilionovou dotaci na vybudování bezbariérových přechodů a tramvajových zastávek.

Závěrem

Projekt Bezbariérová Olomouc a jeho realizace je dokladem toho, že vedení města i jeho odborní pracovníci usilují o komunikaci s osobami se zdravotním postižením, snaží se aktivně zjišťovat jejich potřeby a reagovat na jejich požadavky.

Jsme velmi potěšeni, že projekt Bezbariérová Olomouc je spoluobčany se zdravotním postižením kladně hodnocen a podporován, a že byl z jejich strany

nominován do několika významných soutěží. V roce 2003 získalo statutární město Olomouc 1. místo v soutěži „Obec zdravotně postiženým“ v kategorii statutárních měst, kterou vyhlásil Svaz měst a obcí České republiky. V roce 2004 byl projekt nominován mezi pět nejúspěšnějších počínů v soutěži Mosty, kterou každoročně vyhlašuje „Národní rada zdravotně postižených ČR“, a získal čestné uznání v kategorii „pro instituce veřejné správy.“

Velmi významného mezinárodního ocenění se tomuto projektu dostalo za přínos v oblasti začleňování osob se zdravotním postižením do společnosti od francouzské federace zdravotně postižených občanů APAJH. Dne 28. 2. 2005 byly v Kongresovém paláci v Paříži vyhlášeny výsledky mezinárodní soutěže o výroční cenu federace APAJH v kategorii „vzorové aktivity evropského města“ a město Olomouc získalo prestižní cenu „Exemplární aktivity evropského města.“

Literatura a prameny:

- KOLEKTIV AUTORŮ. *Sociální program města Olomouce*. Olomouc: vnitřní tisk. 1998.
- PILÁT, M. Bezbariérová Olomouc. *Radniční listy*, 2001, roč. 3, č. 6, s. 2.
- PILÁT, M. *Projekt Bezbariérová Olomouc*. In: sborník Bezbariérové prostředí pro všechny, MMR ČR, 2003.
- PILÁT, M. *Sociální služby - zdravotně postižení a jejich integrace do společnosti - obec...* In: sborník VII. Celostátní seminář se zahraniční účastí k legislativě pro zdravotně postižené a jejich integraci do společnosti, SzdP v ČR, Praha 1997.
- Projekt Bezbariérová Olomouc*. Olomouc: vnitřní tisk, 2001.
- SONNTAGOVÁ, I., PILÁT, M. *Chudoba a sociální začleňování v České republice v kontextu vstupu do Evropské unie*. UK Praha, Europeum - závěrečná práce., 2004. b. ISBN.
- SONNTAGOVÁ, I., PILÁT, M. *Sociální politika v Evropské unii*. [Http://www.integrace.cz/integrace/tisk.asp?ia](http://www.integrace.cz/integrace/tisk.asp?ia)

PaedDr. Miroslav Pilát
vedoucí odboru sociálních služeb a zdravotnictví
Magistrát města Olomouce